

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

УДК 94(100):327

Вячеслав Циватий

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ УКРАЇНЦІВ ТА УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ СВИТОГЛЯДНИХ, ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНИХ І ПРОТОКОЛЬНО- ЕТИКЕТНИХ ПРАКТИКАХ ДОБИ РАНЬОГО МОДЕРНОГО ЧАСУ (XVI–XVIII СТ.): ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

У статті аналізується зовнішня політика і дипломатична практика європейських держав від доби раннього Модерного часу (XVI–XVIII ст.) до сьогодення. Особливу увагу приділено інституціональному розвитку дипломатичних служб, дипломатичного інструментарію, нормам протоколу та етикету провідних держав Європи і України. Визначено особливості формування образів українців та України в європейських політико-дипломатичних поглядах, протоколно-етикетних і суспільних практиках в інституціональному контексті.

Ключові слова: зовнішня політика, дипломатія, інституціоналізація, протокол, етикет, дипломатична практика, Європа, Україна, образи українців та України.

ХVI–XVIII століття – досить важливий, і водночас складний і неоднозначно визначений у політико-дипломатичному контексті період суспільно-політичного життя та ідентичності українців. Цю добу раннього Модерного часу в житті українського народу заповнили такі політичні процеси, як перехід усіх українських земель під владу Речі Посполитої, наростання визвольної боротьби, створення національної державності в ході Хмельниччини, подальша втрата завоювань тощо.

В українській політиці, дипломатії та культурі це була колоритна і плідна епоха пошуку та самоідентифікації українцями себе на європейському просторі, як принципово інституційна складова їх подальшого розвитку і самоутвердження, формування образів українців та України в поглядах інших народів, і перш за все – європейських народів, а також шляхів та пошуку ідентичності українців у цьому складному вирі суспільно-політичних проявів, механізмів та шляхів подолання конфліктних ситуацій регіональної ідентичності.

Міжнародні відносини, зовнішня політика і дипломатія провідних держав Європи доби Середньовіччя та раннього Нового часу уособлювалися в образах та діях їх правителів (владарів-державців), оскільки підходи, принципи, переконання, рішення та практичні дипломатичні дії здебільшого визначали й загальний поступ дипломатії зазначеного періоду, і визначили її подальший розвиток під впливом національних особливостей та інституціональних процесів упродовж XVI–XVIII століть.

Компаративний аналіз і порівняння конкретних зовнішньополітичних доктрин і моделей дипломатії в історичній ретроспективі ставить передусім головною й обов'язковою умовою певний рівень абстрагування від історичного та політико-

інституціонального контексту розвитку подій та окремих чинників політико-правових процесів у міжнародно-політичних регіонах. Тобто, головний акцент робиться на контекстний і фактологічний дискурс, що формується історичною або політичною наукою. Адже зовнішньополітичні доктрини і моделі дипломатії формують поряд з науковцями й практиками і політичні актори, які діють цілеспрямовано й усвідомлено, добре орієнтуючись в політико-дипломатичній та інституціональній системах координат.

Для вивчення цих історичних процесів, явищ і подій, автор пропонує підійти до досліджень, які існували раніше, з нових методологічних засад, а саме – використати теорію інституцій та інституціональних змін у політичних, правових, суспільних і дипломатичних системах. Такий методологічний підхід дає можливість показати, як інституції розвиваються у відповідь на конкретні виклики, стимули, стратегії та варіанти вибору і, відповідно, як вони впливають на функціонування політико-дипломатичних систем та систем міжнародних відносин упродовж тривалого історичного періоду.

Поняття “інституціоналізація” активно використовують політологи, правознавці, філософи, соціологи, економісти для виявлення суперечливих проблем суспільного розвитку з найдавніших часів до сьогодення. Історики, враховуючи його специфіку та концептуально-теоретичну складність, не поспішають залучати до методологічного арсеналу історичного пізнання. Історичний аспект дослідження інституціоналізації зовнішньої політики і дипломатії передбачає виявлення способів досягнення тих чи інших суспільних результатів, відтворює процес самої трансформації, а не зосереджує увагу дослідника лише на простій фактологічній констатації.

Постановка проблеми інституціоналізації зовнішньої політики є новою для історичного дослідження, відтак вимагає застосування системного аналізу та відповідної термінології, яка необхідна для виконання наукових завдань. Інституціоналізація – це перетворення будь-якого політичного явища (зокрема зовнішньої політики і дипломатії) на організовану системоустановчу інституцію. Вона є формалізованим, упорядкованим процесом з певною структурою відносин, ієрархією чи підпорядкованістю різних рівней влади і іншими ознаками організації (правила поведінки, звичаї, закони, норми, дипломатичні методи, церемоніал, дипломатичний протокол, інститути дипломатії, дипломатичний інструментарій тощо).

У сучасній українській історіографії проблеми міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії доби раннього Модерного часу в контексті їх актуалізації та комплексного розуміння досліджувалися такими вітчизняними науковцями, як Б. М. Гончар, О. Б. Дьомін, В. О. Дятлов, С. В. Віднянський, Н. Г. Подаляк, М. В. Кірсенко, А. І. Кудряченко, О. П. Машевський, С. В. Пронь, О. І. Сич, Т. В. Чухліб, Н. М. Яковенко та інші. Суттєву увагу до проблем міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії раннього Нового і Нового часу у своїх наукових розробках приділяють представники французької, іспанської, німецької, італійської, російської, англо-американської та латиноамериканської історіографічних шкіл.

Спеціальні фундаментальні дослідження із зазначеної тематики відсутні. В цілому, аналіз науково-теоретичних розробок стосовно генезису та розвитку системи європейських держав, проблем її доктринального забезпечення, свідчить про усталену в історіографії традицію фактологічного відтворення процесів, спираючись на принцип історизму, що значною мірою свідчить про неможливість за таких умов уникнути схематизації відтворення історичних подій. У той же час, необхідно виявити організаційні та кількісні, якісно нові зміни в зовнішній політиці й дипломатії європейських держав досліджуваного періоду під впливом реформаційних і модернізаційних процесів, тобто вказати на

всі суттєві події та факти, не означає збагнути сутнісних ознак самої системи держав. Для її вивчення необхідно використовувати нові методики пізнання, однією з яких є теорія інституцій та інституціональних змін, а також модернізаційних процесів. Така постановка проблеми має показати, яким чином відбувалося виникнення, формування інституціональних основ і розвиток дипломатичних та консульських служб провідних європейських держав.

Упродовж своєї багатовікової історії Україна, на всіх етапах існування державності, активно впроваджувала в процесі державотворення елементи дипломатичного протоколу, етикету та церемоніалу в контексті загальноєвропейської дипломатичної практики. Для доби раннього Нового часу (XVI–XVIII ст.), а також впродовж до початку XX століття, для Європи характерний об'єктивно обумовлений процес інституціонального оформлення зовнішньої політики, дипломатичної практики і дипломатичних служб держав європейського простору. У добу раннього Нового часу (XVI–XVIII ст.) відбувається об'єктивно обумовлений процес інституціонального оформлення політики та органів зовнішніх зносин держав Європи [1; 2; 3, с. 268–274].

Постійна дипломатична служба у XVI–XVIII століттях набувала швидкого поширення та вжитку в практиці міждержавних відносин. Філіп де Комін, політик і дипломат початку XVI століття, відзначає: “Два могутніх владарі-державці, якщо вони мають бажання жити в злагоді, не повинні часто бачити одне одного, а спілкуватися їм належить посередництвом досвідчених і мудрих осіб, які будуть проводити переговори і залагоджувати суперечки” [4, с. 299–309].

Одне з центральних місць у теорії й практиці дипломатії раннього Нового часу (XVI–XVIII ст.) посідали саме проблеми розуміння сутності, функцій і методів реалізації влади у сфері зовнішніх зносин і дипломатичної практики [5, с. 196–203]. Особливий інтерес у дипломатичній спадщині XVI–XVIII століть викликає питання інституційного розвитку української дипломатичної практики, норм протоколу та етикету, які формувалися на початковому етапі становлення європейської системи держав, тобто за доби раннього Нового часу. У цей час середньовічна мапа Європи піддається суттєвим змінам. Головним напрямом державно-правових та інституціональних процесів на Європейському континенті став напрям політичної централізації, як найбільш оптимальний, історично виправданий та об'єктивно обумовлений.

Українські землі в XVI–XVIII століттях теж були інтегровані в цей загальноєвропейський процес, хоча і в своєрідній формі. Бо вони, роздроблені та ослаблені золотоординським ігом стали об'єктом експансії та опинилися в складі різних держав – Польщі, Литви, Угорщини, Молдавії, Московського князівства, Кримського ханства, Туреччини та ін. У цей період, кінець XV – середина XVI століть, більшість українських земель знаходилась у складі Великого князівства Литовського й Корони Польської, які аж до самої Люблінської унії (1569 р.) становили два інституційно самостійних політичних організми і зберігали свою державну окремішність.

Таким чином, у XVI столітті українські землі втратили національну єдність, але продовжували бути важливим елементом інституціонального розвитку європейської зовнішньої політики і дипломатії, хоча і в складі інших держав.

У XVI–XVIII столітті в історії України відбулося чимало важливих історичних подій. Складні зовнішньополітичні й внутрішні умови негативно впливали на соціально-економічний, політичний, правовий і культурний розвиток українських земель, але спинити його не могли. Це проблемне питання, але, безумовно, одне – що Україна доби раннього Нового часу розвивалася під благодатним впливом загальноєвропейської політичної, інституціональної та правової культури [6].

Широкого розвитку у XVI–XVIII століттях отримала дипломатія як засіб міжнародної політики. Адже саме ця інституція мала своє спеціальне призначення – здійснення зовнішньої політики держави мирними засобами. У політичному розмаїтті Європи з’явилася нова інституціональна постать – молоде Московське князівство, а на перетині між Заходом і Сходом, західноєвропейської та східноєвропейської зовнішньої політики та дипломатії – українські землі, частина яких перебувала у складі Польсько-Литовської держави. Про це з певністю свідчать дипломатичні документи XVI–XVIII століть. Саме в цей період в Європі відбувається інституціональний процес формування і розвитку норм церемоніалу, етикету та елементів протоколу, порядок поведінки за кордоном власних дипломатів кожної з держав, норми спілкування з іноземними послами. Ті ж ідеї, але в стислій формі, визначали й поведінку представників держави за кордоном. У сукупності ці правила-норми, які регулювали всю зовнішню сторону дипломатичних зв’язків, склали посольські звичаї тієї чи іншої держави. Винятком не стала і Польсько-Литовська держава в цілому, і українські землі, зокрема. Саме дипломати повинні були відстоювати прийняті норми посольського звичаю. За дрібницями етикету та елементів дипломатичного протоколу поставали питання політики держави, її ідеології, престижу верховної влади та інституцій, образу держави.

Отже, норми посольського звичаю кожної держави формувалися в конкретних історичних умовах, а сам інституціональний процес норм протоколу, церемоніалу й етикету відбувався на загальноєвропейському рівні. Нові умови, новий статус багатьох держав вимагали нового дипломатичного інструментарію, нових методів і форм державної обрядності, у тому числі й дипломатичної. На формування посольського звичаю, елементів дипломатичного протоколу європейських держав мало вплив співвідношення західноєвропейських, східних і візантійських звичаїв [7].

Упродовж наступних століть відбувся процес непохитної формалізації, інституціоналізації посольського звичаю, дипломатичної практики та елементів дипломатичного протоколу в усіх державах Європи, наближаючи його до церемоніалу, дипломатичного протоколу і етикету Нового часу (XIX століття).

Роз’єднаність українських земель, відсутність політичного центру, важкий іноземний гніт, спустошливі турецько-татарські навали – усе це гальмувало як розвиток продуктивних сил, так і становлення української політичної та правової культури. Але незважаючи на складні соціально-політичні умови, в яких розвивалася українська політична і правова культура, її подальший поступ не міг зупинитися. Українські землі поступово інтегрувалися в європейську систему міжнародних відносин, яка формувалася в добу раннього Нового часу. Україна продовжувала розвиватися, поєднуючи в собі кращі традиції минулого та тогочасні досягнення європейських держав, і, зокрема, у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії. Уже в XV–XVI століттях назва “Україна” фігурує в багатьох офіційних документах, у мемуарах, художніх творах, народних думах та піснях.

На розвиток українських дипломатичних традицій та протокольної практики XVI–XVIII століть вагомий внесок мали – козацька дипломатія, дипломатія Дмитра Вишневецького, дипломатія Богдана Хмельницького. Козацька дипломатична служба була достатньо відомою у всій Європі. Її представників приймали при дворах європейських монархів. Доба Гетьманату залишила в спадок Україні надбання дипломатії Івана Виговського, Івана Мазепи, Пилипа Орлика [8].

Дипломатична діяльність Пилипа Орлика мала не лише практичні, а насамперед – ідеологічні результати. Саме завдяки його безперервній боротьбі за незалежність України, розроблена ним державна конституція “Конституція прав

і свобод Запорізького війська”, сприяли тому, що в тогочасній Європі було сформовано образ України та погляди в пересічних громадян, що незалежна Україна потрібна Європі як протизвага Російській імперії, що зміцнювалась й виникла на базі Московського царства.

За наступних гетьманів – Івана Скоропадського, Данила Апостола, Кирила Розумовського та правління Малоросійської колегії Україна поступово перетворилася на провінцію Російської імперії і знаходилася під впливом її дипломатичної практики та протоколу. Набуваючи дедалі більше національних рис, політична і правова культура України доби раннього Нового часу значно вплинула на подальший розвиток української державності, інституцій, правової системи та національної культури, особливостей національного протоколу, етикету та дипломатичної практики [9, с. 71–72].

Величезним досягненням XVI–XVIII століть було формування образів українців і політичних поглядів про те, що Козацька держава, Гетьманщина стали духовними спадкоємцями Київської Русі [10, с. 197–201; 11, с. 136–141]. Вони наполегливо зміцнювали насагу державницько-національної свідомості, яка, витримавши нелегкі випробування у XVIII, перейшла у XIX–XX століття [12, р. 26–29].

У той час знаковою постаттю, яка формувала позитивні образи українців та України в міжнародно-політичному контексті був саме славетний Тарас Григорович Шевченко (1814–1861). Цей досвід не втратив своєї актуальності і на сьогодні, оскільки практичний доробок цього суспільно-політичного діяча ми вшановуємо з великою повагою і вивчаємо його спадщину. Він доклав чимало зусиль, щоб сформувати позитивний образ України як державного утворення та образи українців як нації серед інших народів, формував їх погляди на гідну українську націю та дружні народи в той складний історичний період українського буття, коли тривав пошук українцями своєї ідентичності та місця в європейській суспільно-політичній думці та європейському просторі, сприяв подоланню ментальних стереотипів та відшукував нові об’єднуючі стереотипи та шляхи подолання “ментальних” кордонів у країнах світу.

Саме як художник, він звернув увагу тогочасних діячів культури (ще будучи кріпаком). Його талант відчинив перед ним двері до навчання і дав можливість увійти в коло відомих та впливових людей, які домоглися його викупу з кріпацтва і допомогли юнакові одержати освіту. Значення Тараса Шевченка як живописця, художника, гравера вже могло б забезпечити йому почесне місце в історії мистецтва. Та все ж Тарас Шевченко увійшов в історію української та світової літератури як поет, який прославив Україну та її образ.

Мова – це багатофункціональний інструмент із арсеналу дипломатичного інструментарію, який послуговується людству повсякденно як в суспільно-політичному житті, так і в міждержавних відносинах гідно нести образи українців і України у різних країнах і регіонах світу.

За допомогою мови кожен громадянин формує та висловлює думки, виражає почуття й емоції, пізнає навколишній світ й орієнтується у світовому просторі. Але, крім комунікативної, мислетворчої, інститутворчої, політичної, емотивної, експресивної, гносеологічної та інших функцій мова може виступати й націєтворчим чинником. Мова не є універсальною характеристикою всіх націй. Однак в історії формування української нації та позитивних образів українців і України українська мова відіграла особливу роль.

У цьому контексті варто звернутися до історії української літературної мови. Нова українська література сповнена сил і натхнення почала бурхливо розвиватися від кінця XVIII століття. На новий рівень розвитку українську мову піднесли Т. Шевченко й П. Куліш. Текстові фрагменти мозаїки діяльності й творчості Тараса Григоровича Шевченка складаються в грандіозне полотно

українського національного відродження, у центрі якого знаходиться постать Тараса Шевченка, майстерність слова і діяльність якого слугували чинником формування української модерної нації.

Варто згадати далекі події 1840 року, коли у своїх спогадах О. Афанасьєв-Чужбинський писав: "...Появление "Кобзаря" мигом разбудило апатию и вызвало любовь к родному слову..." [13, с. 3–4]. Українські діячі XIX століття доклали багато зусиль для реалізації природної потреби розширення сфер функціонування української мови, робилися спроби запровадження її в освіту, науку, церкву (Кирило-Мефодіївське товариство 1840-х років, українське національно-культурне відродження кінця 50-х – початку 60-х рр. XIX ст.), що певною мірою спонукало царський уряд Російської імперії вбачати в цьому культурно-гуманітарному процесі політичну загрозу. І як наслідок, багатьма царськими указами заборонялося її використання. Найбільш горезвісні з них – Валуєвський циркуляр 1863 року та Емський указ 1876 року. Ці документи забороняли україномовну освіту, науку, театральні вистави, переклади, публічні виступи та ін.

Знаково, що в цей час, коли вживання української мови обмежувалося державою, і українська мова не могла повноцінно виконувати своїх функцій (насамперед, комунікативну – забезпечення спілкування в різних сферах життя), українська мова виконала іншу функцію – консолідаційну: вона не лише стала об'єднавчим чинником українців у боротьбі за їх національні права, але й об'єднала, поділений між різними імперіями (Російською та Австрійською імперіями), український народ. Українська мова, зокрема і, завдячуючи зусиллям і дієвості слова Тараса Шевченка, стала основним націєтворчим чинником і сформувала вагомий традиційно-політичний розвиток української нації. Враховуючи різні історіографічні підходи щодо виникнення й еволюції української нації – примордіалістський і модерністський [14, с. 265], варто все ж акцентувати увагу на тому, що в історії формування української нації українська мова відіграла особливу роль у XVIII–XIX століттях.

Важливим етапом формування позитивного іміджу України та утвердженню схвальних образів українців та України слугувало XX і початок XXI століття. Зовнішньополітичні стратегії України початку XXI ст. в європейському міжнародно-політичному регіоні, формування й реалізація адекватної зовнішньої культурної політики та євроінтеграційного курсу потребують визначення інституціональних основ, основних параметрів цього регіону та місця в ньому України, зокрема в культурно-гуманітарному та освітньому просторі [15, с. 243–245].

Культурна дипломатія є дієвою формою міжнародних відносин і ефективним засобом формування позитивного іміджу держави за кордоном. Саме на початку XXI ст. вона поповнила інструментарій дипломатії й стала результативно впроваджуватися на практиці провідними державами світу щодо формування позитивного міжнародного іміджу держави [16].

Культурно-інформаційні центри є стрижневим елементом зовнішньої культурної політики України. Усі заходи, проведені культурно-інформаційними центрами, в остаточному підсумку повинні працювати на формування сприятливого зовнішньополітичного іміджу держави, що спрямована на підвищення його міжнародного престижу та іміджу України, образу України як європейської держави.

Отже, спираючись на стратифікаційні ретроспективні порівняння маємо можливість констатувати, що у період XVI–XIX століть, і в Західній, і в Східно-Центральній Європі дипломатичні засоби застосовувалися як правило одні й ті ж, принаймні схожі, хоча, звичайно, існували і розбіжності, обумовлені особливостями історичного розвитку держав, національними звичаями і

характером міжнародних відносин західноєвропейського і східно-центральноєвропейського регіонів. Дипломатична практика, норми протоколу і етикету, церемоніал та посольський звичай не залишалися незмінними та стійкими, вони постійно оновлювалися, сприятливо реагуючи на зміни в міжнародному житті Європи, а також на особливості розвитку суспільства.

Упродовж XVI–XVIII ст. відбувся процес непохитної інституціоналізації посольського звичаю, дипломатичної практики, дипломатичного протоколу та церемоніалу. Українська дипломатія та елементи дипломатичного протоколу (посольства, дипломатичне листування, дипломатичний церемоніал) активно застосовувалися в XVI–XVIII ст. і свідчили про Україну, як європейську державу, що активно боролась за незалежність, за своє місце в сім'ї європейських народів.

Процес інституціоналізації зовнішньої політики і дипломатії охопив усі держави Європи, отримав інституційне завершення в рішеннях Віденського конгресу (1814–1815 рр.). З першої чверті XIX ст. починається новий етап в історії європейської дипломатії. Для України, протягом другої половини XVIII ст. і до 1917 р. тривав процес творення “української духовної республіки” – розвитку духовної та політико-правової культури (література, мистецтво, періодика, виникнення науково-просвітницьких та політичних угруповань, партій, товариств, створення національного шкільництва).

Усе вищевикладене переконує нас у тому, що ті традиції, які склалися віками, зберігають свою силу та привабливість і в наш час, формуючи позитивні образи українців та України в європейській суспільно-політичній думці та політико-дипломатичному просторі. Але одночасно присутні проблеми, які потребують нагального вирішення: багато архівних матеріалів як в Україні, так і за рубежом чекають на своїх дослідників саме з питань вивчення європейської та української дипломатичної спадщини й подолання ментальних кордонів і стереотипів щодо образів українців та України, а також узагальнення їх історичних коренів та компаративного аналізу.

Список використаних джерел

1. *Властные институты и должности в Европе в Средние века и раннее Новое время: Монография* / отв. ред. Т. П. Гусарова. – М.: КДУ, 2011. – 600 с.
2. *Придворная культура эпохи Возрождения* / под ред. Л. М. Брагиной, В. М. Володарского. – М.: Издательство “Политическая энциклопедия”, 2014. – 301 с.
3. *Циватий В. Г.* Європейська зовнішня політика доби раннього Нового і Нового часу: проблеми інституціоналізації (теоретико-методологічний аспект) / В. Г. Циватий // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К.: “ДЕМІД”, 2000. – Вип. 4. – С. 268–274.
4. *Коммин Филипп де*. Мемуары / Ф. де Коммин; пер. с франц. Ю. П. Малинин. – М.: Наука, 1987. – Кн. 1. – Гл. XIV. – С. 299–309.
5. *Кальер Ф., де*. О способах ведения переговоров с государями: Перевод первого французского издания 1716 г. / Ф. де Кальер. – М.: Би., 2000. – 208 с.
6. *Яковенко Н. М.* Дзеркала ідентичності. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – початку XVIII століття / Наталя Яковенко. – К.: Laurus, 2012. – 472 с. (Серія “Золоті ворота”; вип. 2).
7. *Шевчук В. О.* Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI–XVIII ст.: У 2-х книгах / Валерій Шевчук. – К.: Грамота, 2007. – Книга 1. – 720 с.
8. *Чухліб Т. В.* Козаки і Монархи. Міжнародні відносини ранньомодерної Української держави 1648–1721 рр. / Тарас Чухліб. – К.: Вид-во імені Олени Теліги, 2009. – 3-те вид. – 616 с.
9. *Циватий В. Г.* Застольний/столовий етикет, традиції питання і тренди української національної кухні: інституціонально-регіональне измерение / Вячеслав Циватий // Традиционная культура в современном мире. История еды и традиции питания народов мира. Материалы I Международного симпозиума. – Москва, 2014. – С. 71–72.
10. *Циватий В. Г.* Східна Європа в Ранньомодерну добу (XVI–XVIII століття): Реформація як чинник зовнішньополітичних і суспільно-політичних процесів / В. Г. Циватий // Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації: матеріали III Міжнародної наукової конференції (м. Суми, 23–24 листопада 2017 року). У 2-х частинах. Суми, 2017. – Частина I. – С. 197–201.
11. *Циватий В. Г.* Інституції та дилеми європейської дипломатичної практики доби раннього Нового часу (XVI–

XVIII ст.) / В. Г. Циватий // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К., 2016. – Вип. 21. – Частина I. – Серія “Історичні науки”. – С. 136–141. 12. *International Relations*. Edited by Stephen McGlinchey. – Bristol, England, 2017. – Part I: DIPLOMACY. – P. 26-36. 13. *Чужбинский А.* Воспоминания о Т. Г. Шевченке / А. Чужбинский. – СПб., 1861. – 206 с. 14. *Касьянов Г.* Теорії нації та націоналізму. Монографія / Георгій Касьянов. – К.: Либідь, 1999. – 352 с. 15. *Циватий В. Г.* Внешняя культурная политика Украины: модель и институциональное развитие в XXI веке / В. Г. Циватий // Актуальные проблемы международных отношений и дипломатии (вторая половина XX – начало XXI в.): материалы международной научно-практической конференции, Витебск, 25–26 апреля 2013 г. / Вит. гос. ун-т; редкол.: А. П. Косов (отв. ред.) [и др.]. – Витебск: ВГУ им. П. М. Машерова, 2013. – С. 243–245. 16. *Сучасні європейські культурно-історичні цінності в контексті викликів глобалізації: монографія / За ред. А. І. Кудряченка.* – К.: “Фенікс”, 2014. – 444 с.

Вячеслав Циватий

**ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ ОБРАЗА УКРАИНЦЕВ И УКРАИНЫ В
ЕВРОПЕЙСКИХ МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИХ, ПОЛИТИКО-ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ
И ПРОТОКОЛЬНО-ЭТИКЕТНЫХ ПРАКТИКАХ ПЕРИОДА РАННЕГО НОВОГО
ВРЕМЕНИ (XVI–XVIII ВВ.): ИСТОРИЧЕСКАЯ РЕТРОСПЕКТИВА**

В статье анализируется внешняя политика и дипломатическая практика европейских государств от раннего Нового времени (XVI–XVIII ст.) до современности. Особенное внимание уделено институциональному развитию дипломатических служб, дипломатическому инструментарию, нормам протокола и этикета ведущих государств Европы и Украины. Определены особенности формирования образов украинцев и Украины в европейских политико-дипломатических взглядах, протоколно-этикетных и общественных практиках в институциональном контексте.

Ключевые слова: внешняя политика, дипломатия, институционализация, протокол, этикет, дипломатическая практика, Европа, Украина, образы украинцев и Украины.

Vyacheslav Tsivatyi

**INSTITUTIONALIZATION OF THE IMAGE OF UKRAINIANS AND UKRAINE
IN THE EUROPEAN WORLD-VIEW, POLITICAL-AND-DIPLOMATIC
AND PROTOCOL-AND-ETIQUETTE PRACTICES OF THE EPOCH OF EARLY
MODERN PERIOD (16TH–18TH CENTURY): HISTORICAL RETROSPECTIVES**

The article deals with the analysis of the foreign policy and diplomacy of the European states of the early time of the Modern period. Particular attention is given to the institutional development of the diplomatic services, the diplomatic tools, the rules of the protocol and etiquette of the main States of the Europe and of Ukraine. The author outlines major features of shaping and evolution of the image of Ukrainians and of Ukraine in the European political and diplomatic outlook and in social practices within their institutional context.

Keywords: foreign policy, diplomacy, institutionalization, protocol, etiquette, diplomatic practice, Europe, Ukraine, image of Ukrainians and Ukraine.